

Monika Jędrzejczak
monika.jedrzejczak@lib.uni.lodz.pl
Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego

MOBILNA BIBLIOTEKA AKADEMICKA JAKO CENTRUM ZARZĄDZANIA WIEDZĄ

Abstract: The aim of this article is to determine the position of an academic library in the contemporary social and economic network with particular focus on the challenge to construct so called knowledge society. The aspect of library mobility in the area of services related to electronic sources of information as well as the librarian perceived as the knowledge employee has been discussed herein. The mobility of librarians has been presented in the three following areas: the mobility within different fields of knowledge which the librarians should possess, the mobility of employees within an institution and the mobility of the librarians among institutions, thus demonstrating new tendencies in the profession.

Słowa kluczowe: biblioteka akademicka, mobilność, bibliotekarz, społeczeństwo wiedzy

„Ekonomia coraz częściej traktuje wiedzę jako źródło bogactwa, tworzące zysk w większym stopniu niż kapitał i ziemia”¹.

Mobilna biblioteka akademicka jako centrum zarządzania wiedzą

Nie ulega wątpliwości, że współczesna biblioteka naukowa, w dobie permanentnego wzrostu znaczenia wiedzy w każdej dziedzinie życia, stoi w obliczu procesu dostosowania swojej oferty do potrzeb jej użytkowników. Biblioteka znana z dzieł literatury w swym tradycyjnym kształcie przeistoczyła się w multitekę² – nowoczesny ośrodek, który oprócz gromadzenia różnorodnych źródeł informacji oraz ich udostępniania, przysposabia swoich czytelników do umiejętnego przetwarzania danych i informacji. Biblioteka pełni funkcję swojego agregatu, skupiającego źródła informacji w postaci tradycyjnych księgozbiorów, ale również elektronicznych źródeł oraz wiedzy, jaką dysponują jej pracownicy. Dzisiejszy modelowy czytelnik, to członek społeczeństwa informacyjnego, charakteryzujący się „zdolnością pozyskiwania, gromadzenia,

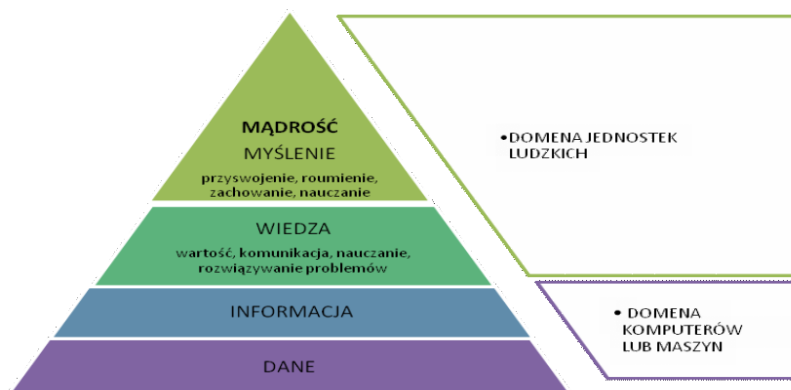
¹ I. Pawełoszek-Korek, *Technologie mobilne w dostarczaniu wiedzy*, Częstochowa 2009, s. 9.

² T. Goban-Klas, *Cywilizacja medialna*, Warszawa 2005, s. 196–197.

przetwarzania i generowania informacji oraz wiedzy”³. W artykule przedstawiono bibliotekę akademicką jako mobilne centrum zarządzania wiedzą. Ukazano zagadnienie roli biblioteki w sieci relacji społeczno-gospodarczych oraz kwestię specyfiki pracy współczesnego bibliotekarza. Podjęto również zagadnienie mobilności w perspektywie elektronicznych źródeł informacji.

Biblioteka w sieci społeczno-gospodarczej

Zmiany w funkcjonowaniu bibliotek, sposobie przekazywania i udostępniania wiedzy są silnie sprzężone z oczekiwaniami rynku pracy w stosunku do swoich przyszłych pracowników, których kształci i kształtuje uniwersytet. Potrzeby rynku pracy przekładają się na kształtowanie oferty uczelni wyższych, poczynając np. od kierunków studiów tzw. zamawianych, powstających w wyniku współpracy uczelni oraz podmiotu, który potrzebuje wykwalifikowanych pracowników o określonym zakresie wiedzy i umiejętności, po coraz nowsze kierunki oferujące wykształcenie w zakresie specjalności, których do tej pory nie było na rynku pracy np. broker informacji. Istotny wpływ na kształtowanie oferty biblioteki ma również systematyczny rozwój sektora badawczo-rozwojowego, co przekłada się na potrzeby naukowców względem zasobów informacyjnych bibliotek akademickich. Szkolnictwo wyższe, a tym samym biblioteki akademickie, uznano za istotne dla rozwoju społeczno-gospodarczego Polski⁴.

Rys. 1. Mądrość, wiedza, informacja, dane – zależności

Źródło: opracowano na podstawie: W.M. Grudzewski, I.K. Hejduk, *Zarządzanie wiedzą w przedsiębiorstwach*, Warszawa 2004, s. 75.

³ K. Karczmarchuk, *Spółeczeństwo i gospodarka oparta na wiedzy – od prognozy do diagnozy*, [w:] *Proces boloński – ideologia i praktyka edukacyjna*, red. A. Buchner-Jeziorska, A. Dziedziczak-Foltyn, Łódź 2010, s. 66.

We współczesnym procesie dydaktycznym ważne są, w kontekście bibliotek akademickich, najnowsze technologie, poprzez które odbywa się kształcenie oraz preferencje studentów i pracowników w tym zakresie, gdyż jest to jeden z czynników silnie oddziałujący na oferty bibliotek. Jednym z aktualnych wyzwań są technologie mobilne, a za nimi szeroko pojęta mobilność dotycząca samej pracy bibliotekarza.

Przywołane zmiany związane ze stałym wzrostem znaczenia wiedzy, budowaniem społeczeństwa informacyjnego i rozwojem technologii wpływają bezpośrednio na nowe oczekiwania użytkowników wobec bibliotek. Dostęp do informacji wiąże się ściśle z wykorzystaniem nowych technologii, ale również z kształtowaniem w tym aspekcie nowych kompetencji bibliotekarzy – pracowników wiedzy.

Bibliotekarz jutra

Dzisiejszego bibliotekarza niewątpliwie można określić mianem pracownika wiedzy⁵ – w pracy poprzez przetwarzanie danych i informacji pozyskuje wiedzę dla swojej organizacji i jej klientów – studentów, pracowników, czytelników.

Biblioteka dysponuje różnymi zasobami, które można potraktować, jako zbiór danych i informacji. Dane to fakty, liczby i zdarzenia, które nie zostały poddane analizie, a z których można stworzyć informacje. Informacja z łaciny to *informare*, co oznacza nadawać formę; są to uporządkowane dane wykorzystywane do podejmowania decyzji. Informacja może istnieć niezależnie, natomiast wiedza jest ściśle powiązana z czynnikiem ludzkim – osobą lub jego instytucją. Jej bazą jest doświadczenie, ludzka intuicja i zrozumienie. Mądrość to biegłość w pozyskiwaniu i tworzeniu wiedzy oraz sprawnej transformacji danych i informacji pomiędzy ludźmi i organizacjami⁶.

W stale narastających zasobach różnych informacji i danych, oprócz doświadczenia i umiejętności pracowników biblioteki, nieodłączne w pracy stają się kwalifikacje związane z nowymi technologiami.

Mobilna biblioteka, czyli jaka?

Dzisiejszego użytkownika biblioteki można określić mianem *homo mobilis*⁷. Paweł Gawrysiak charakteryzuje współczesnego człowieka poprzez potrzebę ciągłego przemieszczania – zarówno w zakresie przemieszczania

⁴ A. Dziedziczak-Foltyn, *Wizja rozwoju społeczno-gospodarczego i programowanie strategiczne w Polsce jako efekt strategii lizbońskiej*, [w:] *Proces boloński – ideologia i praktyka edukacyjna*, red. A. Buchner-Jeziorska, A. Dziedziczak-Foltyn, Łódź 2010, s. 105.

⁵ I. Pawełoszek-Korek, *Technologie mobilne...*, *op.cit.*, s. 77; J. Kamińska, B. Żołędowska, *Zarządzanie pracownikami wiedzy w bibliotece*, „Biuletyn EBIB” 2006, nr 10 (80), [dostęp: 12.03.2013], http://www.ebib.info/2007/80/kaminska_zoledowska.php.

⁶ W.M. Grudzewski, I.K. Hejduk, *Zarządzanie wiedzą w przedsiębiorstwach*, Warszawa 2004, s. 75–77.

związanego z migracją np. zarobkową, jak i z codziennym przemieszczaniem się do miejsca pracy, szkoły itp. Owa mobilność nie jest współczesnym zjawiskiem. Wystarczy przypomnieć, że w historii dziejów ludzkości istniał okres wędrówki ludów – zanim ludzkość osiadła na wybranych ziemiach i zmieniła swój koczowniczy tryb życia towarzyszyło jej ciągle przemieszczanie połączone z poszukiwaniem. Człowiek okresu paleolitu poszukiwał odpowiedniego miejsca do życia, czego zatem poszukuje dzisiejszy homo mobilis? Niewątpliwie danych i informacji, ale chyba jeszcze bardziej wiedzy. Poszukiwanie to jest w pewnym wymiarze analogiczne do przywołanego już wcześniej obrazu poszukiwaczy z paleolitu, a wspólnym mianownikiem wydaje się być błądzenie. Aby osiągnąć cel, w tym przypadku jest nim wiedza, należy podjąć wyzwanie wędrówki, czym jak się okazuje jest przemierzanie meandrów niezliczonej ilości informacji i danych. Jak w każdej wędrówce bez pomocy mapy, kompasu czy przewodnika bardzo łatwo się zgubić nawet na, mogłoby się wydawać, prostym szlaku. Każdy doświadczony podróżnik przygotowuje się do wyprawy bardzo solidnie, a wiedza zdobyta przy okazji każdego nowego wyzwania procentuje w następnej wyprawie dzięki nabytemu doświadczeniu i pokonanym przeszkodom. Ten metaforyczny obraz wydaje się pokazywać relacje jakie powinny zachodzić pomiędzy czytelnikiem a bibliotekarzem. Pierwszy z nich, czytelnik, w przeciągu całego swojego życia niejednokrotnie będzie podejmował wyzwania związane z poruszaniem się w gąszczu informacji. Zadanie bibliotekarza to pomoc w tej wędrówce oraz, co najistotniejsze, wyposażenie podróżnika w zasób elementarnej i praktycznej wiedzy, która w przyszłości pozwoli mu na samodoskonalenie oraz umiejętne poruszanie się w systematycznie powiększających się zasobach informacji. Postawione zadanie jest dużym wyzwaniem dla obu stron, a szczególnie istotnym zagadnieniem w tym kontekście staje się mobilność samych zdobywających informacje, jak i tych, którzy ich udzielają. W jaki sposób biblioteka realizuje i stara się sprostać wyzwaniu mobilności współczesnego społeczeństwa? Warto zwrócić uwagę na dwa aspekty: po pierwsze na dostęp do źródeł informacji, po drugie na samych bibliotekarzy i zmieniającą się specyfikę ich pracy.

Mobilne źródła informacji

Biblioteki akademickie dysponują elektronicznymi źródłami informacji dostępnymi również dzięki technologiom mobilnym. Obok instytucjonalnych baz danych, jakimi są repozytoria oraz biblioteki cyfrowe, dostęp do najaktualniejszych publikacji naukowych oraz wyników badań można uzyskać dzięki elektronicznym zasobom pełnotekstowym i bibliograficznym. Korzystanie z tego typu źródeł umożliwia:

- dostęp do tekstu w czasie rzeczywistym;

⁷ P. Gawrysiak, *Cyfrowa rewolucja. Rozwój cywilizacji mobilnej*, Warszawa 2008, s. 260.

- automatyczne powiadamianie o aktualnych nowościach dzięki możliwości ustawienia alertów;
- powiadomienia o konkretnej publikacji zainteresowanej osoby lub grupy np. poprzez bezpłatną aplikację Share dostępną na platformie Scopus, dzięki której można umieszczać informacje o publikacjach na Facebooku i Twitterze;
- dostęp do tekstu w wybranym miejscu;
- dowolność w korzystaniu z poszczególnych urządzeń w zależności od preferencji czytelnika;
- gwarancję rzetelnej wiedzy – biblioteka konsultuje wybór źródeł do zakupu z pracownikami naukowymi;
- uzupełnienie i aktualizację wiedzy na dowolnym etapie edukacji w dowolnym miejscu, np. w czasie wymiany międzynarodowej.

Biblioteki uniwersyteckie oferują usługi dedykowane użytkownikom urządzeń mobilnych. Mobilna strona BUŁ pozwala czytelnikowi:

- uzyskać dostęp do katalogu BUŁ;
- skorzystać z oferty Instytucjonalnego Repozytorium UŁ i Biblioteki Cyfrowej;
- wykorzystywać szerokie możliwości jakie dają e-zasoby, o których wspomniano wcześniej;
- uzyskać informacje geolokalizacyjne, teleadresowe, kontakt z bibliotekarzem, obserwować wydarzenia związane z instytucją w mediach społecznościowych.

Elektroniczne usługi Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego są skierowane do szerokiego grona odbiorców:

- instytucji akademickich, w tym studentów, słuchaczy, naukowców;
- uczących się na odległość – np. poprzez platformy e-learning;
- dla osób niepełnosprawnych;
- dla osób starszych, słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku;
- dla wielojęzycznego środowiska studenckiego i naukowego w ramach programów wymiany studenckiej;
- dla wygodnych studentów i pracowników Uniwersytetu Łódzkiego lubiących prac w domu, podróży i każdej wolnej chwili.

Oferta biblioteki jest również wsparciem dla kształtowania kompetencji informacyjnych poprzez stały i nieograniczony dostęp do źródeł oraz wsparcie ze strony biblioteki w postaci szkoleń z zakresu efektywnego korzystania z elektronicznych źródeł informacji. Umiejętne wyszukiwanie i przetwarzanie informacji bezpośrednio przekłada się na efekty pracy, a tym samym na osiągnięcia studentów i pracowników. Wykorzystywanie, rozpowszechnianie informacji oraz kształcenie umiejętności korzystania z baz danych wpisuje się w pełni w nowy model nauczania współczesnej europejskiej polityki edukacyjnej. Obok działań skierowanych na wyrównywanie szans edukacyjnych, poprawy jakości kształcenia oraz europejskiego wzoru wychowania ów model nauczania wypełnia założenia strategii lizbońskiej. Pozwala na „kształcenie wśród

młodzieży twórczych i innowacyjnych postaw życiowych umożliwiających im odnalezienie swojego miejsca w strukturze społecznej i na rynku pracy. Ponadto kreowanie kapitału ludzkiego odpowiedzialnego za rozwój europejskiej gospodarki opartej na wiedzy, co jest zgodne z traktowaniem wiedzy i informacji jako pożądaných towarów współczesnej gospodarki. Realizacja tego założenia jest możliwa tylko i wyłącznie wraz z ciągłym podnoszeniem kwalifikacji i weryfikacją wiedzy szkolnej/akademickiej uwzględniającej poziom, rozwój oraz stan badań naukowych w aktualnych zasobach ogólnostawowej nauki”⁸.

Mobilny bibliotekarz

Czy podanie czytelnikowi książki tu i teraz dzięki najnowszym osiągnięciom technologicznym wyłącza z procesu pozyskiwania wiedzy bibliotekarza? Czym będzie zajmował się bibliotekarz jako pracownik wiedzy i co będzie należało do jego kompetencji? W dobie szybko zmieniającej się rzeczywistości i postępującej komputeryzacji można domniemywać, że zawód bibliotekarza będzie ściśle wiązał się z przywołaną już mobilnością, jednak w nieco innym wymiarze, co można przedstawić na trzech płaszczyznach:

1. Mobilność w zakresie różnych obszarów wiedzy

Bibliotekarz jutra to:

- użytkownik serwisów wyszukiwawczych różnego typu i znający możliwości wyszukiwawcze serwisów ogólnych takich jak popularna wyszukiwarka Google⁹ oraz naukowych – Google Scholar, Google Book Search, Scirus, Galaxy, Sciseek, DOAJ. Na znaczeniu zyskuje znajomość specjalistycznych źródeł informacji tj. bazy bibliograficzno-abstraktowe, pełnotekstowe bazy czasopism i książek itp.;
- osoba posiadająca znajomość nowych technologii w aspekcie technicznym. Śledzenie zmian, jakie zachodzą w dziedzinie nowych technologii oraz ich wpływ na usługi świadczone w bibliotekach np. znajomość formatów e-dokumentów, jakie są obsługiwane przez e-czytniki w celu zakupu odpowiednich publikacji;
- pracownik posiadający umiejętność przekazywania wiedzy i kształtowania kompetencji informacyjnych. Wiąże się to z predyspozycjami komunikacyjnymi bibliotekarzy oraz skutecznością przekazywania wiedzy,

⁸ L. Prorok, *Związki między edukacją a gospodarką w kontekście Europejskiego Modelu Społecznego* [w:] *Proces boloński...*, op. cit., s. 114.

⁹ „Z powstałego w 2010 roku raportu OCLC „The Digital Information Seeker” wynika, że 84% użytkowników rozpoczyna poszukiwanie informacji od wyszukiwarek internetowych, a tylko 1% korzysta z witryn bibliotecznych.” Zob. G. Jaroszewicz, *Modelowanie procesu przebudowy internetowej witryny bibliotecznej na podstawie badania użyteczności*, [dostęp: 19.04.2013], http://babin.bn.org.pl/?p=1959&utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=modelowanie-procesu-przebudowy-internetowej-witryny-bibliotecznej-na-podstawie-badania-uzytecznosci.

która jednocześnie pozwoli na kształtowanie sprawności w zakresie wyszukiwania i przetwarzania informacji.

- osoba gotowa do stałego (samo)doskonalenia i elastyczna w zakresie aktualizowania swoich wiadomości z różnych dziedzin – szybko zmieniające się realia sprawiają, że uzupełnianie wiedzy jest nieodłącznym elementem, nie tylko w pracy bibliotekarza, zarówno w zakresie własnych działań i inicjatyw, ale i w przedsięwzięciach wspieranych przez przełożonych, chcących stale utrzymywać poziom świadczonych usług w instytucji;
- człowiek mający świadomość niebagatelnej roli znajomości elementarnych zagadnień prawa autorskiego. Ogromna liczba dostępnych danych wiąże się ze znajomością zasad ich poprawnego wykorzystywania w określonych celach. Bibliotekarz powinien posiadać podstawową wiedzę w tym zakresie, aby móc odpowiedzieć czytelnikowi na pytanie w jaki sposób poprawnie może wykorzystać np. materiał źródłowy z książki elektronicznej do swojej publikacji;
- pracownik umiejący ocenić potrzeby czytelnika, co pozwoli w szybki, skuteczny sposób pomóc mu i zaoferować odpowiednie np. do jego poziomu wykształcenia zasoby informacji dostępne w bibliotece;
- posiada co najmniej podstawową znajomość języka obcego, głównie angielskiego. Wydaje się to niezbędne do sprawnego poruszania na różnego typu platformach wyszukiwawczych, które są publikowane przede wszystkim w języku angielskim np. baza Scopus czy Web of Science.

Wszystkie wymienione kompetencje pracownika wiedzy-bibliotekarza są doskonale znane środowisku w zależności od praktykowanej specjalności. Szybkie zmiany jakie zachodzą w strukturach społeczeństwa wiedzy, tj. organizacja pracy w różnych sektorach gospodarki oparta na sieciach telekomunikacyjnych, umożliwiających przepływ informacji pomiędzy najbardziej odległymi miejscami, zmuszają do zastanowienia nad efektywnym obiegiem informacji pomiędzy specjalistami, którzy nierzadko są ograniczeni do własnego zakresu wiedzy. Kontynuacją podjętego zagadnienia jest problematyka mobilności w pracy bibliotekarza.

2. Mobilność w instytucji

Mobilność w obrębie instytucji wydaje się być dogodnym rozwiązaniem kwestii uzupełniania i aktualizowania wiedzy pracowników z różnych zakresów. Organizowanie wewnątrz instytucjonalnych form doskonalenia (szkolenia dla pracowników, spotkania informacyjne) oraz wspierania procesów sprawnego i skutecznego przepływu informacji pomiędzy różnymi działami biblioteki w zakresie nowych inicjatyw, działań, Zachodzących zmian, spraw technicznych itp. pozwala na utrzymywanie stale wysokiego poziomu kompetencji pracowników z różnych dziedzin. Regularnie organizowane spotkania pracowników sprzyjają również integracji środowiska, co może przełożyć się na większe zaangażowanie w sprawy instytucji oraz zaowocować efektywniejszą

współpracą pomiędzy pracownikami. Umożliwiając wszystkim pracownikom dostęp do bieżących informacji istotnych dla działania biblioteki, podkreślona zostaje ważność udziału danego pracownika w funkcjonowaniu biblioteki, co staje się naturalną motywacją do zaangażowania w swoje obowiązki.

3. Mobilność pomiędzy instytucjami

Ostatnią płaszczyzną mobilności w pracy bibliotekarza jest mobilność rozumiana jako możliwość korzystania z doświadczeń innych ośrodków poprzez system wymiany pracowników. Takie rozwiązanie pozwala na obserwowanie działań innych bibliotek, a tym samym możliwość zaabsorbowania na rodzimy grunt pomysłów i praktyk. Jest to również doskonałe pole do wymiany doświadczeń oraz podejmowania wspólnych inicjatyw, zarówno w kraju, jak i na poziomie międzynarodowym. Możliwości w tym zakresie dają programy wymiany studentów oraz pracowników takie jak Erasmus. W ramach tej inicjatywy podejmowane są tzw. działania typu „mobilność”, które obejmują wyjazdy studentów, pracowników naukowych oraz innych pracowników „do partnerskich szkół wyższych oraz do innych współpracujących instytucji, organizacji, przedsiębiorstw w celach szkoleniowych (doskonalenie kompetencji zawodowych, poszerzanie wiedzy w danej dziedzinie, udział w szkoleniach, „work shadowing” itp.)”¹⁰ Inwestycja w tego typu przedsięwzięcia może mieć duży wpływ na podniesienie dynamiki zmian oraz poziom innowacyjności w danej bibliotece.

Omawiając zagadnienie mobilności warto ponownie podkreślić, że „kwestią kluczową wydaje się zbudowanie wśród bibliotekarzy nowej świadomości odnośnie ich zawodu i możliwości jego postrzegania nie tylko przez środowisko, ale również przez społeczeństwo. Warunkiem niezbędnym do osiągnięcia tego celu jest zmiana dotychczasowych postaw samych bibliotekarzy i zauważenia zasadniczej zmiany, jaka dokonała się w społeczeństwie i gospodarce – zmiany polegającej na konieczności ciągłego doskonalenia i uczenia się”¹¹.

Podsumowanie

Mobilność bibliotek akademickich to nie tylko elektroniczne zasoby informacji, które można udostępniać na różnego typu urządzeniach i dowolnych miejscach. Mobilność to również specyfika pracy współczesnego bibliotekarza jako pracownika wiedzy. Przedstawienie wielowymiarowości tego zagadnienia

¹⁰ Erasmus, [dostęp: 15.04.2013], <http://www.erasmus.org.pl/strefa-uczelni/dzialania-typu-mobilnosc>.

¹¹ J. Kamińska, B. Żołędowska, *Zarządzanie pracownikami wiedzy w bibliotece*, „Biuletyn EBIB” 2006, nr 10 (80), [dostęp: 12.03.2013], http://www.ebib.info/2007/80/kaminska_zoladowska.php.

pozwala spojrzeć na bibliotekę oraz jej pracowników jak na dynamiczną społeczność, stale doskonalącą swoje umiejętności w celu zaspokojenia zmieniających się potrzeb swoich czytelników. Biblioteka akademicka jest miejscem, które nie pozostaje na uboczu szkolnictwa wyższego. Jako jednostka ogólnouczelniana ma znaczący wpływ na sposoby kształtowania kompetencji informacyjnych swoich użytkowników, a tym samym duży wkład w rozwój społeczeństwa informacyjnego. Jest również źródłem informacji i danych niezbędnych do rozwoju i prowadzenia badań, tym samym stając się podstawą do budowania systematycznego rozwoju sektora badawczo-rozwojowego. Podsumowując „środowisko ma duży wpływ na efekty pracy mobilnej i sposobu jej realizacji, ale również praca może wpływać na środowisko i je zmieniać. Rolą technologii jest ułatwienie procesów adaptacyjnych i przyspieszenie realizacji zadań poprzez automatyzację niektórych czynności i umożliwienie sprawnej komunikacji w krótszym czasie, co przekłada się w sposób oczywisty na efekty ekonomiczne”¹².

Bibliografia

- Białas S., Wojnarowska M., *Bariery dzielenia się wiedzą na uczelniach publicznych*, „E-mentor” 2013, nr 1 (48), [dostęp 01.03.2013], <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/48/id/992>.
- Biblioteki w procesie dydaktycznym i badaniach naukowych: III Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej*, Łódź, 25–27 czerwca 2008 r., Łódź 2008.
- Erasmus, [dostęp: 15.04.2013], <http://www.erasmus.org.pl/strefa-uczelni/dzialania-typu-mobilnosc>.
- Giddens A., *Gospodarka oparta na wiedzy*, [w:] *Socjologia*, Warszawa 2005.
- Goban-Klas T., *Cywilizacja medialna*, Warszawa 2005.
- Grudzewski W.M., Hejduk I.K., *Zarządzanie wiedzą w przedsiębiorstwach*, Warszawa 2004.
- Jaroszewicz G., *Modelowanie procesu przebudowy internetowej witryny bibliotecznej na podstawie badania użyteczności*, [dostęp: 19.04.2013], http://babin.bn.org.pl/?p=1959&utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=modelowanie-procesu-przebudowy-internetowej-witryny-bibliotecznej-na-podstawie-badania-uzytecznosc.
- Kamińska J., Żołędowska B., *Zarządzanie pracownikami wiedzy w bibliotece*, „Biuletyn EBIB” 2006, nr 10 (80), [dostęp: 12.03.2013], http://www.ebib.info/2007/80/kaminska_zoledowska.php.
- Marketing wewnętrzny i zarządzanie zasobami ludzkimi w bibliotece: II ogólnopolska konferencja naukowa*, Białystok, 24–26 czerwca 2009, red. H. Brzezińska-Stec i J. Kudrawiec, Białystok 2010.

¹²I. Pawełoszek-Korek, *Technologie mobilne...*, op.cit., s. 78.

Pawełoszek-Korek I., *Technologie mobilne w dostarczaniu wiedzy*, Częstochowa 2009

Proces boloński – ideologia i praktyka edukacyjna, red. A. Buchner-Jeziorska, A. Dziedziczak-Foltyn, Łódź 2010.

Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej – tradycja i nowoczesność, red. B. Antczak-Sabala, M. Kowalska, L. Tkaczyk, Toruń 2009.